

Žemberová, Viera

Nazretie do slavistického literárnovedného výskumu

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 2, pp. 190-194

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-2-19>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77320>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Nazretie do slavistického literárnovedného výskumu

Viera Žemberová (Košice)

Michaela Soleiman pour Hashemi – Veronika Jílková – Ivo Pospíšil (eds.): *Kontexty literární vědy X*. Brno: Tribun, 2021. 194 s. ISBN 978-80-263-1658.

Josef Dohnal (ed.): *Revitalizace hodnot: umění a literatura V*. Brno: Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity – Česká asociace slavistů, 2021. 595 s. ISBN 978-80-263-1701-2.

Václav Štěpánek – Josef Dohnal – Alexandra Korda-Petrović – Katarina Mitrićević-Štepanek (eds.): *Současná srbská a česká slavistická bádání*. Brno: Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Edice Brno – Bělehrad, sv. 2., 2021. 257 s. ISBN 978-80-263-1699-21.

Intenzívna vedecká, vzdelávacia práca a odborná spolupráca Ústavu slavistiky na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity s partnerskými pracoviskami ponúkla akademickej a širšej odbornej verejnosti, ktorá na problematike slavistického spoločenského a kultúrneho prostredia spolupracuje a pohyby v historickom či aktuálnom procese ju zaujímajú, popri iných, v roku 2021 zo svojho a medzinárodne organizovaného výskumu súborné tematické publikácie. Ide o slavisticky orientované práce, ktoré sa sústredili zo spoločenských vied a predmetov literárnej vedy predovšetkým na literárnohistorické návraty do národného slovanského a širšieho slavistického priestoru na tie reálie umenia a literatúry, ktoré sa vo svojej dobe stali vo svojom odbore výrazné, no sú medzi nimi aj pozabudnuté osobnosti či artefakty. Aj týmto spôsobom práve toto akademické pracovisko upozorňuje v pôvodnom a zvlášť v medzinárodnom výskume na svoje výsledky a na aktuálny proces sprítomneného netradičného prepájania slavistiky, do jej štruktúr otváraného konceptu humanitných vied. Publikácie v jednotlivých príspevkoch upozorňujú, súčasne aj zaujímajú akceptovateľný bádateľský postoj, na reakcie a na aktuálne vyrovnávanie sa slavistiky s inovatívnymi pohybmi v moderných spoločenských vedách. V podstate sa v publikáciách triezvo a odborne presvedčivo uvažuje o slavistike, o jej význame a o jej poslaní „tu a teraz“ ako o vede s prirodzeným zhodno-

covaním svojich vývinových daností. Zborníkmi sa poskytuje odpoveď na aktuálne podnety jej profilácie v sústave moderných spoločenských vied, ktoré sa aktivovali a uskutočňujú sa na pozadí prítomných spoločenských, vedeckých a kultúrnych procesov.

Zverejnené príspevky pre ich slavistický rozsah sformované do mozaiky tém a do kontextov rozvinutých záberov, naznačených problémov, možno zachytiť v súborných publikáciách ako návrat k tradične efektívnym metódam slavistického výskumu. Autori jednotlivých príspevkov spracúvajú novoobjavený či inak dostupný aj nesppracovaný hodnotný dobový alebo súkromný materiál v reálnom čase ich vzniku, v konkrétnom národnom spoločenskom priestore a napokon v jedinečných subjektívnych a spoločenských okolnostiach jeho vzniku alebo okolností jeho aktuálneho vymedzenia, či (post)pôsobenia.

Kontexty literární vědy X

Publikácie z literárnovednej série *Kontexty literární vědy* majú svoju vydavateľskú tradíciu a výskumný profil, ktorý sa viaže na aktivity pobočiek Literárněvědné společnosti a na prierez ich výskumov v dvojročných publikačných intervaloch. Slavistické, užšie bohemistické, východiská pre príspevky sa prirodzene viažu pri jednotlivých autoroch zverejnených textov na ich osobné či kolektívne aktuálne realizované výskumy a na vzdelávací typ i odbornú profilá-

ciu akademického pracoviska, kde autori príspevkov pôsobia.

Literárna veda, jej predmety a ich spoločenskovedné iniciácie sa neprehliadnuteľne vyrovnávajú s funkčným konceptom svojho literárnohistorického zázemia. Znamená to, že sa posledné desaťročia vyskytnú postoje reflektujúce zvolený predmet literárnej vedy a metodickú konvenciu výskumu, zázemie materiálu, formu a metodológiu jeho spracovania. Podľa všetkého prevažuje prítomnosť literárnej histórie, čo naznačujú jednotlivé príspevky v zborníku, a tie sa sústreďujú na jej metodologické danosti a nimi iniciované metodické operácie v štruktúre literárnej vedy. Príčin, ktoré to navodili, je viacero. Najjednoduchšie bude odvolať sa na prirodzenú generačnú výmenu pracovníkov v akademickom aj inštitucionálnom prostredí, v ňom a ním sa rozvíja či aplikuje literárna veda a jej nápomocné spoločenské vedy. V príspevkoch sa uplatnila predovšetkým literárnohistorická metóda práce s materiálom, s konkrétnym textom či autorom, alebo s profilovou vedeckou dielňou tvorcu. Pozornosť venovaná práci a materiálom si žiada rešpektovanie kategórie času, jej presah do vedomostnej a kontextovej obnovy pri výkladovom či interpretačnom sprítomňovaní dobových aj univerzálnych súvislostí a kontaktov na riešenie zvoleného problému. Napokon práve ono naznačuje, čo sa voči literárnej vede a zvolenému problému z umeleckej literatúry a kultúrneho kontextu umenia v danej dobe uplatní či presadí svojou metódou práce a výskumným profilom aktívneho literárneho vedca v službách literárnej vedy.

Kontexty literárnej vedy X sú skladbou príspevkov, ktoré aplikovanou metódou práce s materiálom sa javia ako metodicky rozličné individuálne výpovede o možnosti prelínania sa generačného, metodologického a problémového sondovania v literárnej histórii, v jej národnom, hodnotovom či v kultúrnom zábere a možno, keď je naznačený, v slovanskom alebo slavistickom javovom presahu.

V najnovšom vydaní *Kontextov* sa presadili literárnohistoricky spracované materiály, ktoré sa vyrovnávajú s konkrétnou osobnosťou a jej tvor-

bou alebo s dobovým výskumom: ide o Slovinku Zofku Kveder a jej pražské literárne roky (Alenka Jensterle-Doležalová), o výskumné aktivity Anny Horákovéj-Gašparíkovej a Jiřího Horáka interpretované od päťdesiatych rokov minulého storočia (Hana Hrancová), o žánrové spracovanie a informačnú hodnotu zápisov z pozostalosti Rudolfa Těsnohlídka (Hana Kraflová), o spoločenský dosah osobnosti a prístupnenie aktivít Jána Rokycana (Jiří Novotný), Radek Touš sa venuje v prevažujúcom personálnom bloku estetickým výrazovým posunom v tvorbe Růženy Svobodovej.

Na výklad vzdelávacích a kultúrnych ambícií, zvlášť na spoločenský dosah Knihovny československej a na prínos osobnosti Rudolfa Pokorného v predminulom storočí sa sústredila Jana Bujnáková, kým Alena Zachová sondovala v podstatných – dobových a spoločenských – posunoch, aké sprevádzajú rozkolísanú čitateľskú zdatnosť, jej obsah, objektívnu kvalitu a zušľachtujúci estetický prínos do individuálnych a skupinových zručností, aké sprevádzajú reálny vzdelávací a kultúrnych pohyb. Širšie ide o naznačenie reálií zo spoločenských očakávaní na prelome predminulého a minulého storočia.

V *Kontextoch literárnej vedy X* upozornil Ivo Pospíšil na veľmi vážny problém, na biele miesta v poznávacej, odbornej, kultúrnej a aplikáčnej zdatnosti mladých filológov aj ich generačne zrelejších kolegov. Argumentačne ide o sondu, ktorá si žiada poznávaciu a hodnotiacu pozornosť venovanú miere a kvalite, podstate, invenčii, no predovšetkým spôsobilosti účinne aplikovať z predmetov literárnej vedy a spoločenských vied do vedeckej, literárnovednej a filozofickej akribície také, či to poznanie a porozumenie východísk, terminológie, užšie podstaty vedomostnej a vzťahovej aktualizácie odborného vyrovnávania sa s (vyriešeným) problémom a pritom rešpektovať detaily jeho osobitosti v javovom alebo v textovom zábere. Literárnovedne iniciovaný prístup a výber efektívneho spôsobu vyrovnávania sa či funkčného zakomponovania, no predovšetkým „stavovského“ porozumenia plynúceho z dejinno-kultúrneho a historického súboru súvislostí zvýraznených v Pospíšilovom

príspevku *Náboženství/křesťanství v literatuře a vědomí mladých filologů* zostáva neprehliadnuteľný svojím odkazom a dôrazom na latentne platné fundamentálne iniciácie Franka Wollmana, ktoré spracoval do *Slovesnosti Slovanov* a do ďalších výskumných prác venovaných slavistike a slovanickým kultúrnym spoločnostvám.

Revitalizace hodnot: umění a literatura V

V poradí trinásť medzinárodná konferencia (4. 6. 2021) organizovaná Ústavom slavistiky na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity pokračovala v riešení nosného a vo svojej podstate latentného problému, ktorý možno zahrnúť do spoločenského zmyslu, kultúrneho významu, do autentického výrazu a autorskej, skupinovej či generáčnej výpovede tvorcu umeleckého artefaktu, lebo tie sú jedinečným autorským spôsobom zakomponované do genologických štruktúr a do zvolenej žánrovej formy spoločensva utváraného umeleckou tvorbou.

Brnianske medzinárodné konferencie od svojho vzniku v novom miléniu majú prirodzené domovské zázemie v Ústave slavistiky na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity. V roku 2020 sa do programu výskumu hodnoty v umení zapojila Sociálno-pedagogická fakulta Samarovskej štátnej univerzity, čím sa prirodzene do pozornosti rokovani dostávajú aktuálne, ak nie hneď akútne otázky programu, ambícií, metodík, techník a hĺbka akademického vzdelávania filológov v odboroch slavistiky a slovanických literatúr a kultúr.

Na pozadí zámeru organizátorov z akademického prostredia, ktorí koncipujú literárnovedné a spoločenskovedné dotykové miesto pre jednotlivých účastníkov z viacerých aj jazykom odlišných medzinárodných výskumných a poznávacích pracovísk ako poznávaciu, hodnotovú, no najmä metodologickú výmenu aplikovaných teoretických a výkladových procesov, Napokon práve ony sa sústreďujú na podstatu, osobitosť, ale aj na vypracovaný nazerací či metodický prístup k rozlične motivovaným (jedinečným) tvorivým autorským danostiam. Popri nich zvlášť na objektívne limitovaný typ overených, podporených alebo experimentujúcich

fóriem spektra umení v čase a v procese ich utvárania v konkrétnom dejinnom, spoločenskom aj kultúrnom prostredí. Napokon sú to objektívne reálie, ktoré formujú a postupne vytvoria pôdorys aj ustálenú mieru či nekonvencnosť hodnotovej výpovede konkrétneho umeleckého artefaktu a ním iniciovanej či absorbovanej mozaiky dobových tvorivých prejavov. Vo svojej podstate a jedinečnosti tento proces nielen vymedzí, ale dáva osobitosť jednotlivým spracovaniam a odborne profilovaným variáciám javového výkladu. Spravidla má podnetný dosah na to, aby sa konali stretávania odbornej obce zo spoločenských vied a venovali sa dohovorenému, napríklad dostredivému literárnovedne vymedzenému problém, poznaniu získanému z analýzy, interpretácie, komparácie alebo autorskej, či inak motivovanej realizácie hodnôt v typoch umení a pri ich formovaní či rozvíjaní predmetmi a metodológiami, ktoré sú obsiahnuté v literárnej vede, literárnej estetike, v slavistike a ich prostredníctvom v konkrétnych národných literatúrach.

Termín realizácia, ide o časť z vymedzenia problematiky medzinárodnej konferencie, obsahuje nielen výzvu na aktívnu (konatívnu) súčasť jej nazeracieho či poetologického obnažovania v umeleckom a literárnom artefakte, ale predovšetkým ide o exponovanú tézu, o jej obsah, formu a spôsob na metodologické postupy a metodické prístupy ich aplikácie do genologického a poetologického podložia artefaktu, predovšetkým do estetickkej a etickej línie hodnoty v umení a v literatúre. Znamená to, že ide o dominantnú hodnotu vo výrazovej sústave umeleckého diela alebo umeleckého textu, na ktorú sa jeho tvorca sústredil vo svojej stratégii, a do estetického výrazu, do zmyslu a spoločenského pôsobenia artefaktu v čase jeho vzniku konal tak, aby jeho umelecká a estetická hodnota pôsobili latentne v zážitkovom (po)vedomí univerzálneho príjemcu.

Výstup zo slavistickej, účastníkmi medzinárodne organizovanej literárnovednej konferencie *Realizace hodnot: umění a literatura V* svojím širokým výberom predmetov literárnej vedy a komparatívnym záberom (prevažujú výkladový a interpretačný) do slovanických literatúr, do ich

vývinových období je nezvyčajne široko otvorený a tematicky mozaikovitý. Táto skutočnosť naznačila pre editora zborníka Josefa Dohnala azda jediná možnosť, ako sa v ponuke slovan-ských literatúr a v metodických operáciách pri práci s artefaktom nestratiť, prepojiť do akceptovateľného poznávacieho a výpovedného celku výber metodických operácií s konkrétnym umeleckým dielom alebo autorskou dielňou tak, že príspevky boli usporiadané do deviatich častí. Jednotlivé „tematické“ časti zborníka odkazujú na aplikovaný predmet výskumu spoločenských a literárnych vied v blokoch: Tvorba a život J. E. N. Čirikova, Hodnoty v dílech svetové literatury, Energie „záporného hrdiny“ v literárnych dílech, Existenciálny konflikt v poezii a próze 19. a 20. storočia, Intencionalita v zobrazení času a priestoru v literárnych dílech, Komparatívni študium literárnych diel, Transformace hodnot v literárnych dílech, Hodnoty v dílech literatury 20. – 21. storočia, Hodnoty v literatuře starších období, no a ďalší aktívni účastníci konferencie zverejnili v zborníku svoj výskum venovaný problému Hodnoty v dílech svetové literatury.

Spektrum problémov a šírka záberu sledovaných detailov a kontextov, príčin a následkov, tradície a experimentu v konkrétnych slovan-ských literatúrach a umeniach pomenúvajú, ale aj analyzujú, interpretujú a komparujú v medziliterárnom priestore slavistického výskumu autorské, generačné či dobové uskutočnenie nazeracieho postoja tvorcu a ním motivovanej hodnoty v spektre možných dobových umeleckých realizácií. Užšie tak kona v umeleckej literatúre, čím sa očakáva od čitateľa zborníka zručnosť a schopnosť utvárať mozaiku kontaktov medzi slovan-skými literatúrami predovšetkým v literárnohistorickom vývinovom pohybe posledných troch storočí. Táto odborná spôsobilosť sa v zborníku uskutočnila ako spektrum jazykových výpovedí v ruštine, poľštine, češtine, slovenčine a v angličtine. Touto skutočnosťou si zborník vytvoril tak potrebnú aktuálnu aj aktívnu odbornú sondu do širokého bádateľského a vzdelávacieho prostredia súčasnosti v slovan-skom výskumnom zázemí, no aj v inom, ďalšom či širšom, spoločensko-kultúrnom záujme.

Naplnenou skutočnosťou sa stane tento zámer vtedy, keď pôjde o zaujímavé zistenia odvodené od čiastkového poznání, či od obnovenej, získanej, zvýraznenej hodnoty v slavistických umeniach, no predovšetkým, ak sa výskum sústredí na prítomné a účinné hodnoty v otvorenom priestore živej slovan-skj umeleckej literatúry.

Současná srbská a česká slavistická bádání

Tradícia odbornej spolupráce medzi českými a srbskými spoločenskovednými pracovníkmi sa vo svojom dejinnom priereze spája s osobnosťou profesora Bogoľuba Stankovića. Spolupráca medzi akademickými slavistickými pracovníkmi na Masarykovej univerzite a na Univerzite v Belehrade sa viaže na rok 2006. Forma kolokvií medzi českými a srbskými slavistami sa koná pravidelne ako pracovné stretnutie rozložené do viacerých predmetných, problémových a metodologických postupov humanitných spoločenských vied, od ktorých sa odvíjala metóda práce s materiálom a zvolený postup jeho výkladu, interpretácie či komparatívne pôsobenie a vnášanie do dejinného spoločenského procesu pri riešení mozaiky príspevkov a takých ich tém, ktoré sa dotýkajú českého a srbského spoločenského života, spravidla v uplynulej mileniálnej dobe.

Minuloročné októbrové kolokvium (21. 10. 2021) sa uskutočnilo na Filologickej fakulte Univerzity v Belehrade. Výsledkom kolokvia je súbor tematicky a riešeným problémom odlišných príspevkov, ktoré pracujú s materiálom širšieho spoločenského a dejinného významu z obidvoch národných spoločností. Príspevky sa zblížujú záberom do vzájomných historických, spoločenských a umenovedných dotykov vyjadrených literatúrou a jej neliterárnou výpoveďou, či iným typom vedeckého spracovania v aktívnych typoch umení alebo ďalšími účinnými mediálnymi nástrojmi. Autori príspevkov si zvolili najčastejšie výkladové a porovnávacie sondy do lingvistickej kontaktologickej oblasti, ktoré sú vlastné jazyku, reči a komunikačnému systému medzi češtinou, srbčinou a angličtinou. V zborníku sa témou a metódou spracovania materiálu presadili

medziliterárne sprostredkované portrétové pohľady na osobnosti českej, srbskej, ruskej a ukrajinskej literatúry, ale aj vážnej hudbe a vzdelávacieho systému cizelovanému v minulom storočí v pražskom pedagogicko-hudobnom prostredí konzervatória. Pozornosť autorov sa sústredila na reálne plynúci čas, na jeho prítomnosť a pôsobenie v kontaktoch, v prejavoch osobnostnej výbavy a vo výsledkoch otvorené prostredia ich vzájomného prelínania sa. Autori sa sústredili na tie osobitosti tej-ktorej národnej kultúry, ktoré pôsobili, presadili sa, hoci v inom etnickom, ale v zblížujúcom, ba až v dostredivom slovan-skom spoločenskom prostredí.

Mozaikovitost' príspevkov zaradených do pracovného programu kolokvia si od editorov zborníka žiadala jeho príčinné a vzťahové kompozičné rozloženie do šiestich celkov, ktoré zostavovatelia zborníka zvolili ako spoločenskovedné bloky pomenované takto: Obecné problémy slavistiky, Slavistické historické reflexe, Kulturní slavistická temata, Kontrastivní lingvistická bádání, Problematika meziliterárních vztahů, Rusistická literárně-historická bádání.

Do šiestich okruhov, ako boli jednotlivé bloky editormi vymedzené, dostali príležitosť na zverejnenie výskumu sedemnásti autori odborných príspevkov. Počtom prevažujú srbskí výskumníci, ktorí spoločne s českými pracovníkmi z prostredia humanitných vied uviedli získanými poznatkami svoj výskum do širšej slavistickej bádateľskej diskusie.

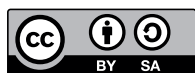
Podlozie na dialóg a uvažovanie o vývinových súvislostiach a ich aktuálnych, teda aj prirodzených problémoch, poskytol príspevok Iva Pospíšila *Slavistika a komparatistika: hrozby a perspektivy*. Výkladom vývinových kontextov humanitnej vedy a slavistiky rekonštruuje prepojenia aj názorové anomálie, s ktorými sa vyrovnávajú poznávacie oblasti literárnej vedy alebo komparatistiky buď svojou kauzalitou, alebo aktuálnym vývinovým procesom, keď sa „kontaktujú“ prostredníctvom vzájomných postov, dotyky, postupov prítomných v spoločenských vedách. Svojím významom a metodologickou iniciáciou sa v texte javovo zvýrazňuje vzájomná podmienenosť a nadväznosť slavistiky, komparatistiky, genológie povedľa novej filológie a terminológie.

Vedecký život sa obnovuje na generačnom princípe, jeho vklady sa viažu na kvalitu vzdelávacieho a odborného procesu, na individuálnu zdatnosť v odbore. Pritom nie tak nemálo problémov v podnetnom význame prináša generačné rozloženie, metóda práce s materiálom, jeho jedinečnosť iniciovaná osobnostným vyhranením a nasadením literárneho vedca. No ako to v slavistickom prostredí medzi univerzitami v Brne a v Belehrade žije, čo sa aktuálne koná, či ako sa činia pri precizovaní osobitostí a profilácie ich akademického a spoločenského, vzdelávacieho, vedeckého a kultúrneho života, o tom vypovedajú publikované príspevky účastníkov kolokvia z obidvoch univerzít v zborníku *Současná srbská a česká slavistická bádání*.

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Košice, Slovensko

viazember@gmail.com

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.